

PRACE GEOGRAFICZNE

zeszyt 165, 2021, 7–22

doi: 10.4467/20833113PG.21.007.14584

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ

Komisja Geograficzna, Polska Akademia Umiejętności

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYBRANE DOLINY I ŻLEBY POLSKIEJ CZĘŚCI TATR ZACHODNICH W PERSPEKTYWACH JĘZYKOZNAWCZEJ I GEOMORFOLOGICZNEJ

Agnieszka Jurczyńska-Kłosok

Chosen valleys and couloirs of the Polish part of the Western Tatra Mountains from the perspective of linguistics and geomorphology

Abstract: The purpose of this article is an interpretation of 145 names of chosen valleys and couloirs of the Polish part of the Western Tatra Mountains. There are solely oronyms, which consist of two main components – *valley* or *couloir* and other lexemes that show various characteristics of their designations. The study has shown that the information on the topographic nature of an object that recorded in its name is sometimes not compatible with the given geographic term that assigned to the object. This problem can be shown on the example of names excerpted from the publication *Rzeźba Tatr Polskich* (1988) by Klimaszewski. These oronyms were compared with names excerpted from the monograph *Polskie Tatry Zachodnie* (1996) by Kunicki and Szczerba. The objective has been achieved using the classification of toponyms by Kornaszewski (1986) that shows how to discern the motivational meaning of toponyms.

Keywords: landforms, valley, couloir, naming motivation, the Western Tatra Mountains

Zarys treści: Informacja o charakterze topograficznym danego obiektu utrwalona w jego nazwie nie zawsze jest zbieżna z określeniem, jakie można by mu przypisać, patrząc nań geomorfologicznego punktu widzenia. W celu unaocznienia tego problemu oraz podjęcia próby odpowiedzi na pytanie dotyczące powodu nieprzystawalności toponimu do typu

danej formy terenu poddano interpretacji ponad 145 wybranych nazw dolin i żlebów polskiej części Tatr Zachodnich. Onimy wynotowano z pracy Klimaszewskiego pt. *Rzeźba Tatr Polskich* (1988) i zestawiono z nazwami zawartymi w monografii *Polskie Tatry Zachodnie* (1996) autorstwa Kunickiego i Szczerby, które dotyczą tych samych desygnatów. Obserwacji poddano wyłącznie te nazwy, których podstawą członów określanych są apelatywy *dolina* i *żleb*. Inspiracją klasyfikacji przyjętej w niniejszym artykule jest propozycja Kornaszewskiego (1986) umożliwiająca dostrzeżenie w każdej z nazw motywacji semantycznej leżącej u podstaw procesu nazwotwórczego.

Słowa kluczowe: formy terenu, dolina, żleb, motywacja nazewnictwa, Tatry Zachodnie

Objaśnienia zastosowanych skrótów

adi. – adiektyw, „przymiotnik”	n. os. – nazwa osobowa
ap. – apelatyw, „nazwa pospolita”	n. p. – nazwa przełęczcy
gw. – gwarowy	n. pol. – nazwa polany
n. – nazwa	n. pot. – nazwa potoku
n. f. s. – nazwa formacji skalnej	n. sz. – nazwa szczytu
n. grzb. – nazwa grzbietu	n. t. – nazwa turni
n. h. – nazwa hali	n. zb. – nazwa zbocza
n. msc. – nazwa miejscowa	por. – porównaj

- DS – *Dobry słownik* A. Czesaka, Ł. Szalkiewicza i S. Żurowskiego
 ILGiKP – *Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej* J. Kąsia
 ISJP – *Inny słownik języka polskiego* pod red. M. Bańki
 KS – *Polskie Tatry Zachodnie* M. Kunickiego i T. Szczerby
 MK – *Rzeźba Tatr Polskich* M. Klimaszewskiego
 PI – *Polish equivalents of ICOS key onomastic terms*
 SGD – *Słownik geologii dynamicznej*
 SGP – *Słownik gwary polskich* J. Karłowicza
 SGZ – *Słownik gwary Zakopanego i okolic* J. Zborowskiego
 SJP Dor – *Słownik języka polskiego* W. Doroszewskiego
 SJP Linde – *Słownik języka polskiego* S.B. Lindego
 SJP PWN – *Słownik języka polskiego PWN*
 SPG – *Słownik pojęć geograficznych*
 SWarsz – *Słownik języka polskiego* pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego
 i W. Niedźwiedzkiego; tzw. warszawski
 WET – *Wielka encyklopedia tatrzańska*
 WSJP – *Wielki słownik języka polskiego* pod red. P. Żmigrodzkiego

Wprowadzenie

Toponimia¹ Tatr oddaje ich przyrodniczą różnorodność oraz wskazuje na związki z człowiekiem, który najpierw wykorzystywał tę przestrzeń głównie pod względem gospodarczym, a później także rekreacyjnym. Istotne jest, że społeczność, która miała wpływ na kształtowanie się tatrzańskiego nazewnictwa, nie jest jednorodna. Tworzą ją bowiem ludzie należący do różnych epok i pochodzący z rozmaitych środowisk, którymi w chwili nazywania kierowały inne pobudki, a zatem co innego wyeksponowali w nadawanych przez siebie nazwach (Kurek 2002: 140). Wydaje się jednak, że jasność przekazu wpływająca na skuteczność komunikacyjną jest wartością docenianą przez wszystkich bez względu na okoliczności. W terenie górskim ma ona wyjątkowe znaczenie, ponieważ może nie tylko ułatwiać orientację przestrzenną, ale również mieć zasadniczy wpływ na bezpieczeństwo przebywających tam ludzi. Regule tej podlega również nazewnictwo tatrzańskie.

Odnosząc się do wyników badań² opartych na językoznawczej analizie ponad 4,5 tys. nazw własnych obiektów Tatr Wysokich, można zauważyć, że w ponad 70% są to nazwy uwidaczniające lokalizację obiektów i w blisko 70% toponimów³ ujawniły się ich właściwości topograficzne. Nadającymi nazwy kierowały zatem głównie względy praktyczne i konkretne spojrzenie na użytkowaną przez nich przestrzeń (Jurczyńska-Kłosok 2020: 80). Nie dysponujemy na razie podobnymi badaniami w odniesieniu do polskiego nazewnictwa Tatr Zachodnich, ale można przypuszczać, że sytuacja wygląda podobnie. Ta część Tatr była wykorzystywana przez pasterzy, myśliwych, górników, zbójników, poszukiwaczy skarbów, a w późniejszych latach również przez turystów i narciarzy. To z kolei zapoczątkowało działalność przewodników i ratowników. Dla wszystkich tych grup orientacja w terenie oraz charakter topograficzny obiektu mają znaczenie fundamentalne.

Procesom nazewniczym podlegały jednak nie tylko formacje wyróżniające się, widoczne z większej odległości (takie, które mogłyby np. zainteresować turystów), ale także obiekty pomniejsze lub słabiej wyeksponowane, często wręcz niedostrzegalne dla tych, którzy w górach bywają okazjonalnie. Dla ludzi, dla których pobyt w Tatrach był codziennością, znaczenie miały przede wszystkim miejsca istotne ze względu na rodzaj prowadzonej przez nich gospodarki (np. wypas, zbieractwo, prace leśne),

¹ *toponimia* „zbiór toponimów właściwy dla danego terytorium/regionu, języka, okresu itd.” (PI: 11).

² Źródłami, z których autorka wypisała nazwy, są przewodniki turystyczne i taterniczkę z lat 1815–2012, a także *Wielka encyklopedia tatrzańska* Z. i W.H. Paryskich oraz wybrane artykuły opublikowane w „Taterniku”. Celem badań było przede wszystkim odkrycie mechanizmów ujmowania przestrzeni górskiej zawartych w nazwach własnych tworzących ją obiektów (Jurczyńska-Kłosok 2020).

³ *toponim* „nazwa własna miejsca zamieszkanego lub niezamieszkanego (np. góry, obiektu wodnego, wyspy, lasu, miasta, wioski, pola, łąki, ulicy, drogi, przestrzeni astralnej itp.), np. Uppsala, Mare Tranquillitatis, Amazonis Planitia, Mont Blanc, Sekwana, Sardynia, Auckland), (w odniesieniu do nazw obiektów globu ziemskiego toponimy mogą być też określane jako nazwy geograficzne)” (PI: 8).

i to zarówno dotyczy konkretnych miejsc, jak i dróg, którymi można było tam dotrzeć. Warto też pamiętać, że opisywany obszar był ważny również dla tych, którzy chcieli przedostać się na południową stronę Tatr, rezygnując z czasochłonnego okrążania masywu od strony wschodniej lub zachodniej. Dla nich orientacja w górskim terenie też była sprawą najwyższej wagi.

Wspomniane tutaj kwestie to jednak tylko część informacji, jaką zawiera każda z nazw ujawniająca zainteresowania nazywających. Ciekawe wnioski w tym zakresie przynosi interpretacja nawet wąskiego wycinka tatrzańskiej toponimii. Mowa tu o opisanych w niniejszym artykule 145 nazwach wybranych dolin i żlebów z polskiej części Tatr Zachodnich, które zgodnie z terminologią przyjętą za Mrózkiem (1998) mają status oronimów⁴. Badaniami objęto wyłącznie te nazwy, których człon określany został ufundowany na apelatywach⁵ wprost nazywających daną formę terenu (np. *Żleb pod Czerwienicą*, *Dolina Kościeliska*). Oronimy te motywowane były więc przez zestawienia: a) dwóch apelatywów, por. *Podwójny Żleb*; b) apelatywu (por. ap. żleb) z odtoponimicznym członem wyróżniającym (por. ap. *giewoncki* pochodzący od nazwy szczytu *Giewont*) – *Giewoncki Żleb*; c) apelatywu (por. ap. żleb) z odantroponimicznym członem wyróżniającym (por. człon *Staników* pochodzący od nazwiska *Stanik*) – *Staników Żleb*; d) apelatywu (por. ap. żleb) z wyrażeniem przyimkowym w funkcji członu wyróżniającego (por. *spod Stołów*) – *Żleb spod Stołów*. Jedna nazwa powstała w procesie „czystej” onimizacji⁶, por. *Dolinka*.

Interesujące jest, że nie zawsze informacja o charakterze topograficznym danego obiektu utrwalona w jego nazwie jest zbieżna z określeniem, jakie można by mu przypisać, patrząc nań z geomorfologicznego punktu widzenia. W celu unaocznienia tego problemu oraz podjęcia próby udzielenia odpowiedzi na pytanie dotyczące powodu nieprzystawalności toponimu do typu danej formy terenu onimy⁷ wynotowano z pracy Klimaszewskiego pt. *Rzeźba Tatr Polskich* (1988)⁸ i zestawiono je z nazwami zamieszczonymi w przewodniku-monografii *Polskie Tatry Zachodnie* (1996) autorstwa Kunickiego i Szczerby. Pisząc o związku terminu przyrodniczego z daną nazwą własną, oparto się na ustaleniach Klimaszewskiego, które zawarł w opisie każdego obiektu nazwanego przez siebie *doliną* lub *żlebem*. Inspiracją klasyfikacji przyjętej w niniejszym artykule jest propozycja Kornaszewskiego (1986) umożliwiająca dostrzeżenie w każdej z nazw motywacji semantycznej leżącej u podstaw procesu nazwotwórczego.

⁴ oronim „nazwa obiektu, jakim jest pojedyncza góra, grupa góriska, pasmo górskie, masyw czy łańcuch górski, a także obiektu, który jest naturalnym elementem góry czy pasma górskiego: szczytu, grzbietu, bramy, przełęczy” (por. Mrózek, 1998, s. 261).

⁵ apelatyw, rzeczownik pospolity „rzeczownik będący nazwą przedmiotu lub istoty, np. *dom*, *pies*” (SJP PWN).

⁶ onimizacja „przeniesienie/transfer jednostki językowej w postaci rzeczownika, przymiotnika, czasownika, wykrzyknika, struktury syntagmatycznej, zdaniowej itp. do klasy nazw własnych” (PI: 6).

⁷ onim „nazwa własna” (DS).

⁸ Ze względu na cel artykułu do grupy nazw zostały włączone również te określenia stosowane przez Klimaszewskiego (1988), których człon określany został zapisany małą literą.

***Dolina i żleb* w wybranych źródłach leksykograficznych i geograficznych**

Warto zacząć od przeglądu wybranych definicji leksykograficznych wyrazów *dolina* oraz *żleb*, które unaoczniają zestaw wyobrażeń właściwy dla przeciętnych użytkowników języka oraz definicji terminów *dolina* i *żleb* zawartych w źródłach geograficznych. Pierwszy z nich w słowniku Lindego (1807) opisany jest jako „kraj nizki i równy, pospolicie między dwiema górami leżący; nizina, padół” (SJP Linde: 470). W *Słowniku warszawskim* (Karłowicz, Kryński, Niedźwiedzki 1902) definiowany jest z kolei jako: „1. nizina, padół; 2. (przestarzałe) dół, dołek, wklęsłość, zagłębienie; 3. (przestarzałe) rzeki = koryto, łożysko; 4. [Doliny] = łąki; 5. [Czarna D.] = ostępy drzew liściastych, które dokoła otacza sosna” (SWarsz I: 499). W słowniku Doroszewskiego *dolina* to „podłużne wgłębienie terenu wytworzone przez działanie wody płynącej; potocznie także: obniżenie ziemi, nizina, kotlina, padół” (SJP Dor). We współczesnych słownikach definicje tego terminu przedstawiają się w następujący sposób: „podłużne wgłębienie na powierzchni ziemi” (SJP PWN), „podłużne wgłębienie terenu powstałe w wyniku działania wody płynącej” (WSJP), „podłużne wgłębienie terenu, zwłaszcza takie, w którym płynie rzeka” (ISJP I: 290). Omawiany leksem⁹ obecny jest również w słownikach gwarowych. I tak np. w *Słowniku gwar polskich* (Karłowicz 1900) *doliną* określono „dół, dołek, zagłębienie” (SGP I: 344), natomiast we współczesnym *Ilustrowanym leksykonie gwary i kultury podhalańskiej* (Kąs 2015, 2019) wspomniany leksem zyskał dwie definicje: „1. płaski teren między wzniesieniami; 2. niewielkie zagłębienie terenu, np. na wyboistej drodze, bruzda między zagonami itp.; i in.” (ILGiKP II: 447). Warto w tym miejscu przytoczyć również definicję zawartą w *Słowniku pojęć geograficznych* (Pietkiewicz, Żmuda 1973). Z przyrodniczego punktu widzenia *dolina* jest to „forma powierzchni III rzędu; – podłużne obniżenie pochylone w jednym kierunku, utworzone przez niszczącą działalność wód stale lub okresowo płynących i modyfikowane przez ich działalność akumulacyjną, przez procesy denudacyjne [...]. Rezultatem erozyjnej działalności wód stale płynących są d. rzeczne; wód okresowo płynących – d. suche; lodowców – d. lodowcowe” (SPG 1973: 82).

Nawet tak pobieżny przegląd pokazuje, że w większości definicji *doliną* nazywane jest zagłębienie terenu o podłużnym kształcie, którym może płynąć woda. Interesujące światło na desygnaty¹⁰, do których odnosi się ten leksem, rzucają również definicje zapisane u Lindego (1807) i Kąsia (2015, 2019). Obydwaj leksykografowie wskazują bowiem, że aby obiekt mógł być nazywany *doliną*, powinien być usytuowany pomiędzy „dwoma górami” (Linde I) lub „między wzniesieniami” (ILGiKP II).

⁹ leksem „wyraz lub wyrażenie traktowane jako jednostka słownikowa” (SJP PWN).

¹⁰ desygnat „przedmiot, osoba lub zjawisko, do których odnosi się dana nazwa” (SJP PWN).

Być może więc takie podejście unaocznia strategię nazewniczą zastosowaną przez nazywających wobec „zagłębienia o podłużnym kształcie”. Jeśli bowiem patrząc nań z pewnej odległości, po obu jego stronach dało się zaobserwować, najogólniej mówiąc, dwa szczyty lub grzbiety, wówczas zyskiwał on miano *doliny*. Interesujące jest, że w przytoczonej tu definicji uwzględniającej podejście geomorfologiczne informacja na temat obecności wzniesień lub gór po obydwu stronach *doliny* nie została ujęta w sposób wyraźnie sformułowany. Pojawia się jedynie stwierdzenie dotyczące tego, że jest to forma w jakimś stopniu wklęsła i że można wyróżnić kilka jej typów.

Leksem żleb w *Słowniku warszawskim* (Karłowicz, Kryński, Niedźwiedzki 1902) rejestrującym słownictwo przełomu XIX i XX wieku definiowany jest z kolei jako „skalisty parów z boku góry lub między dwiema górami, którym woda spływa, rozpadlina w stromej ścianie skalnej, utworzona prawdopodobnie przez wiekową pracę wód, spadających ze szczytu gór” (SWarsz VIII: 710). Według Doroszewskiego jest to „skalisty parów, wąwóz, rozpadlina w zboczu górskim” (SJP Dor.). W *Słowniku języka polskiego PWN* można przeczytać, że żleb to „strome wcięcie w stoku górskim” (SJP PWN). W *Innym słowniku języka polskiego* (Bańko 2018) podano natomiast następującą definicję: „[...] płytkie, pionowe zagłębienie w zboczu górskim, wyłobione przez spływającą wodę oraz staczające się odłamki skalne i lawiny” (ISJP II: 1413–1414). W *Wielkim słowniku języka polskiego* Żmigrodzkiego *żleb* to „wglębienie w stoku górskim, powstałe wskutek działania spływającej po nim wody lub osuwających się kamieni” (WSJP). Leksem ten pojawia się również w słownikach gwarowych. Karłowicz (1911) notuje, że jest to „skalisty parów z boku góry lub między dwiema górami, którym woda spływa; w ogóle rów kamienisty, wyrobiony przez strugę wody spadającej” (SGP6: 444). Podobnie Kąś (2019) określa, że jest to „skalisty parów na zboczu góry lub między dwiema górami; żleb” (ILGiKP XII: 646). Z geomorfologicznego punktu widzenia żleb (tatrański) to „rynna korazyjna – ostre wcięcie w stoku górskim, uwarunkowane przebiegiem istniejących szczelin i pęknięć, powstałe głównie wskutek żłobiącej działalności (korazji) zsuwającego się gruzu, wód roztopowych i lawin. Dno żlebu jest wąskie, spadziste, a u jego wylotu rozpościera się z reguły stożek usypiskowy” (Pietkiewicz, Żmuda 1973, SPG 1973: 584). Z kolei autor *Słownika geologii dynamicznej* dodaje, że ma on „zwykle V-kształtny profil poprzeczny i w zasadzie jest pozbawiony stałego ciekłu odwadniającego” (SGD 1985: 307).

Nazwy dolin, których człon konstytutywny pokrywa się z terminem geograficznym

Wśród interpretowanych tutaj onimów są takie nazwy dolin, których człon konstytutywny (określany) pokrywa się z terminem geograficznym określającym tę formę

terenu (np. ap. *dolina*, *žleb*), choć Klimaszewski (1988) zwraca uwagę na nieprototypowość niektórych obiektów. Człon określany każdego z toponimów odzwierciedla więc cechę desygnatu istniejącą obiektywnie z uwzględnieniem rozmiaru obiektu (por. ap. *dolina*, *dolinka*), natomiast do utworzenia członów określających wykorzystano następujące cechy jakościowe desygnatów wskazujące na:

- a) lokalizację opisywanego obiektu względem innego obiektu, co uzyskano dzięki:
- przymiotnikom utworzonym od nazw obiektów, względem których lokalizowane są desygnaty: *Dolina Chochotowska* (KS, MK), por. n. pol. *Polana Chochotowska*; *Dolina Grzybowiecka* (KS) (*Dolinka spod Przęłęczcy w Grzybowcu*, MK), por. n. grzb. *Grzybowiec*; *Dolina Ornaczańska* (MK), por. n. grzb. *Ornak*; *Dolina Pysznińska* (KS, MK), por. n. sz. *Pyszna*; *Dolina Ratuszowa* (MK), por. n. f. s. *Ratusz*; *Dolina Starorobociańska* (KS, MK), por. n. *Stara Robota*, „Hala Stara Robota obejmowała całą Dolinę Starorobociańską z jej zboczami, aż po otaczające granie – z wyjątkiem Doliny Iwaniackiej. [...] Za panowania Zygmunta Starego założone sztolnie na stokach Ornaku. [...] Od [...] kopalni nazwano miejsce *Stara Robota*. Termin *stara robota* należy odnieść najprawdopodobniej do porzuconych z czasem ośrodków wydobywczych i w tym sensie starych; może być także dawnym górniczym określeniem technicznym *vetera opera* oznaczającym starzyzny” (Kunicki, Szczerba 1996); *Dolinka Uptaziańska* (MK), por. n. msc. *Uptaz* (?);
 - przymiotnikom wskazującym na położenie jednego obiektu względem drugiego: *Dolina Chochotowska Niżnia* (MK) (por. adi. gw. *niżni*), *Dolina Wyżnia Chochotowska* (KS, MK) (por. adi. gw. *wyżni*), *Dolina Kondratowa Dolna* (MK) (por. adi. *dolny*), *Dolina Górna Kondratowa* (MK) (por. adi. *górnny*), *Dolina Sucha Smreczyńska Skrajna* (MK) (por. adi. *skrajny*), *Dolina Sucha Smreczyńska Zadnia* (MK) (por. adi. *zadni*);
 - wybranym członem nazw obiektów, względem których lokalizowane są desygnaty: *Dolina Białego* (KS, MK), por. n. pot. *Biały Potok*; *Dolina Bystrej* (KS, MK), por. n. pot. *Bystra*; *Dolina Dudowa* (KS, MK), por. n. h. *Hala Kominy Dudowe*; *Dolina Goryczkowa* (KS, MK), por. n. h. *Goryczkowa Hala*; *Dolina Goryczkowa Świńska* (KS) (*Dolina Świńska*, MK), por. n. h. *Goryczkowa Hala*; *Dolina Huciańska* (KS) (*Dolina Huciska*, MK), por. n. h. *Huciska*; *Dolina Jarzqbcza* (KS, MK), por. n. h. *Hala Jarzqbcza*; *Dolina Jaworzynka* (KS) (*Dolina Jaworzynki*, MK), por. n. h. *Hala Jaworzynka*; *Dolina Kasprowa* (KS, MK), por. n. h. *Kasprowa Hala*; *Dolina Kościeliska* (KS, MK), por. n. p. *Stare Kościeliska*; *Dolina Kryta* (KS, MK) por. n. pol. *Kryta Polana*; *Dolina Lejowa* (KS, MK), por. n. h. *Hala Lejowa*; *Dolina Liliowa* (MK)¹¹, por. n. p. *Liliowe*; *Dolina Matej Łąki* (KS, MK), por. n. h. lub n. p. *Mała Łąka* (por. Kunicki, Szczerba 1996: 136); *Dolina Miętuska* (KS, MK), por. n. h. *Miętuska Hala* (Radwańska-Paryska, Paryski 2004: 747); *Dolina Olczyńska* (KS, MK), por. n. h. *Hala Olczyńska* (por. Kunicki, Szczerba 1996: 189); *Dolina Spadowiec* (KS)

¹¹ „[...] jest doliną szczątkową” (Klimaszewski 1988: 324).

- (*Dolina Spadowca*, MK), por. n. pot. *Spadowiec*; *Dolina Strążyńska* (KS, MK), por. n. h. *Strążyńska* (Kunicki, Szczerba 1996: 148); *Dolina Sucha Kasprowa* (KS, MK), por. n. d. *Dolina Kasprowa*; *Dolina Sucha Kondracka* (KS, MK), por. n. d. *Dolina Kondratowa*; *Dolina Sucha Stawiańska* (KS) (*Dolina Sucha*, MK), por. n. s. *Staw Gąsienicowe*; *Dolina Suchej Wody* (KS, MK), por. n. pot. *Sucha Woda*; *Dolina Tomanowa* (KS, MK), por. n. sz. *Tomanowy Wierch Polski* (Kunicki, Szczerba 1996: 120); *Dolina Sucha Tomanowa* (KS, MK), por. n. d. *Dolina Tomanowa*; *Dolinka Kominiarska* (MK), por. n. sz. *Kominiarski Wierch*; *Dolinka Pisanej* (MK), por. n. f. s. *Pisana*; *Dolinka Ptasińca* (MK) (*Ptasiniec*, KS), por. n. pot. *Ptasiniec* lub. n. grzb. *Ptasiniec*;
- przyimkom *ku*, *nad*, *pod*, *spod*, *za*, por. *Dolinka ku Dziurze* (MK) (*Dolina ku Dziurze*, KS), por. n. j. *Dziura*; *Dolina nad Capkami* (KS, MK), por. n. m. *Capki*, „Dolina [...] nazwę zawdzięcza swemu położeniu. Leży [...] nad osiedlem Bogówka, które górale zwali dawniej Capkami” (Kunicki, Szczerba 1996: 158). *Dolinka nad Wołowką* (MK)¹², por. n. msc. *Wołowa* (?); *Dolina Goryczkowa pod Zakosy* (KS) (*Dolina pod Zakosy*, MK), por. n. zb. *Zakosy*. W pierwszej części członu określającego nazwy *Dolina Goryczkowa pod Zakosy* zawarto informację dotyczącą innego obiektu, od którego pochodzi nazwa, por. *Goryczkowa Hala* (Radwańska-Paryska, Paryski 2004: 350). *Dolinka pod Błyszczem* (MK), por. n. sz. *Błyszcz*; *Dolinka pod Przelęczą Pysznińską* (MK), por. n. p. *Pysznińska Przelęcz*; *Dolinka pod Raczkową* (MK), por. n. p. *Raczkowa Przelęcz*; *Dolinka Łopaty pod Starorobociańskim Wierchem* (MK), por. n. sz. *Łopata pod Starorobociańskim Wierchem*; *Dolinka pod Wołowcem* (MK), por. n. sz. *Wołowiec*; *Dolinka pod Liliowymi Turniami* (MK), por. n. t. *Liliowe Turnie*; *Dolina spod Rówienek* (MK), por. n. ter. *Rówienki*; *Dolina spod Szczytków* (MK), por. n. f. s. *Szczytki*; *Dolinka spod Czerwonej Przelęczy* (MK), por. n. p. *Czerwona Przelęcz*; *Dolinka spod Czota* (MK), por. n. zb. *Czota*; *Dolinka spod Jatek* (MK), por. n. gr. *Jatki*; *Dolinka spod Łopaty* (MK), por. n. grzb. *Łopaty*; *Dolinka spod Łysanek* (MK), por. n. grzb. *Łysanki*; *Dolinka spod Przelęczy w Grzybowcu* (MK) (*Dolina Grzybowiecka*, KS), por. n. p. *Przelęcz w Grzybowcu*; *Dolinka spod Opalonego* (MK)¹³, por. n. grzb. *Opalone*; *Dolinka spod Słwych Turni* (MK), por. n. t. *Słwe Turnie*; *Dolina za Bramką* (KS, MK)¹⁴, por. ap. *bramka* „skalne zwężenie u wylotu doliny”;
- b) rozmiar, por. *Mała Dolina Sucha* (KS, MK), *Wielka Dolina Sucha* (KS, MK) (nazwy te są współmotywowane za pomocą adi. *suchy* wskazującego na typ i jakość podłoża), *Mała Dolinka* (KS, MK);
- c) wymiar, por. *Dolina Długa* (KS, MK), por. adi. *długi*;

¹² „[...] ma cechy żlebu” (Klimaszewski 1988: 109).

¹³ „Ma ona cechy żlebu o równomiernym nachyleniu” (Klimaszewski 1988: 110).

¹⁴ „U wylotu doliny rozpościera się stożek napływowy [...]” (Klimaszewski 1988: 107).

- d) typ i jakość podłoża, por. *Dolina Mułowa* (KS, MK) (por. ap. *muł*, *Dolina Sucha* (KS, MK)¹⁵ (por. adi. *suchy*), *Dolina Sucha Kondracka* (KS, MK)¹⁶ (por. adi. *suchy*), *Dolina Sucha Kasprowa* (KS, MK) (por. adi. *suchy*), *Dolina Sucha Stawiańska* (KS) (*Dolina Sucha*, MK, por. adi. *suchy*), *Kamienista Dolina* (KS, też *Dolinka*; u MK m.in. jako *Kamienista Dolinka*). W przypadku ostatniej z wymienionych tutaj nazw mamy do czynienia z dwojakim spojrzeniem na człon konstytutywny wskazującym na rozmiar desygnatu (*dolina*, *dolinka*), który z kolei musiał na tyle przykuwać uwagę nazywających, że obiekt ten identyfikowany był też wyłącznie za pomocą popularnego, jednowyrazowego, określenia (por. n. *Dolinka*);
- d) flora i fauna obecne w pobliżu desygnatu, por. *Dolina Litworowa*¹⁷ (KS, MK), por. ap. *litwor* „*Angelica archangelica*, *Angelica officinalis*”, czyli arcydzięgiel, WET: 669); *Dolina Litworowa*¹⁸ (MK), por. j.w.; *Dolina Goryczkowa Świńska* (KS) (*Dolina Świńska*, MK), por. ap. świnia lub n. os. Świnia, Świńczak.

Warto tutaj zwrócić uwagę, że rozmiar desygnatu jest też nierzadko zawarty w apelatywie, od którego utworzono człon określany, por. *dolina*, *dolinka*.

Kilka nazw wskazuje na związek desygnatu z człowiekiem. Onimem typu dzierżawczego jest *Dolina Iwanowska* (KS, MK), por. n. os. *Iwan* lub n. os. *Iwanowski*. Być może warto zaliczyć do nich również nazwy *Dolina Goryczkowa Świńska* i *Dolina Świńska*. Nazwą typu gospodarczego jest *Dolina Smytnia* (KS, MK), por. ap. niem. *Schmiede* „kuźnia” (Kunicki, Szczerba 1996: 93), „W XVI w. stała tu kuźnia dla potrzeb kopalni kruszców” (Kunicki, Szczerba 1996: 93).

Nazwy żlebów, których człon konstytutywny pokrywa się z terminem geograficznym

Punkt widzenia (wspólny dla naukowca-przyrodnika oraz dla nazywającego, który niekoniecznie musiał posiadać szczegółową wiedzę w tym zakresie) został również utrwalony w kilkunastu nazwach żlebów, o czym przekonują komentarze Klimaszewskiego (1988) dotyczące poszczególnych obiektów. Mowa tu o następujących nazwach: *Żleb Kirkora* (KS, MK) (*Giewoncki Żleb*, KS)¹⁹, *Żleb spod Szczerby* (KS) (*Żleb spod Szczerbiny*, MK), *Jasiorów Żleb*²⁰ (KS, MK), *Skorusi Żleb*²¹ (KS, MK), *Czerwony*

¹⁵ „[...] łączy się z Doliną Białego” (Klimaszewski 1988: 138).

¹⁶ „[...] jest kotłem lodowcowym powstałym w wyniku silnego przeobrażenia uprzedniej, zawieszanej doliny rzecznej” (Klimaszewski 1988: 287).

¹⁷ Leży na wsch. od Doliny Mułowej.

¹⁸ łączy się z Doliną Chochołowską Wyżną.

¹⁹ „U wylotu [tego żlebu – A. J.-K.] rozpościera się potężny stożek piargowy” (Klimaszewski 1988: 129).

²⁰ „U wylotu rozpościera się potężny stożek usypiskowo-napływowy [...]” (Klimaszewski 1988: 161).

²¹ „U wylotu rozpościera się duży stożek [...]” (Klimaszewski 1988: 162).

*Żleb*²² (KS, MK), *Podwójny Żleb*²³ (MK), *Kamienisty Żleb* (KS, MK), *Żleb spod Suchego Wierchu* (MK)²⁴, *Żleb spod Stołów*²⁵ (MK), *Długi Żleb* (KS, MK). Człon określany każdej z przywołanych wyżej nazw odzwierciedla cechę desygnatu istniejącą obiektywnie.

Do utworzenia członów określających tych onimów zostały natomiast wykorzystane wybrane cechy jakościowe obiektów wskazujące na:

- a) lokalizację opisywanego obiektu względem innego obiektu, co uzyskano dzięki:
 - przymiotnikom utworzonym od nazw obiektów, względem których lokalizowane są desygnaty, por. *Giewoncki Żleb* (por. n. sz. *Giewont*);
 - przyimkowi *spod*, por. *Żleb spod Stołów* (por. n. msc. *Stoły*), *Żleb spod Suchego Wierchu* (por. n. sz. *Suchy Wierch*), *Żleb spod Szczerbiny* (por. n. p. *Szczerbina*), *Żleb spod Szczerby* (por. n. p. *Szczerba*);
- b) kształt, por. *Podwójny Żleb* (por. adi. *podwójny*);
- c) barwę, por. *Czerwony Żleb* (por. adi. *czerwony*);
- d) typ i jakość podłoża, por. *Kamienisty Żleb* (por. adi. *kamienisty*);
- e) wymiar, por. *Długi Żleb* (por. adi. *długi*);
- f) florę obecną w pobliżu desygnatu, por. *Skorusi Żleb* (por. ap. gw. *skorusa* „roślina – jarzębina (*Sorbus aucuparia*)” (SGZ: 350).

Drugą grupę przywołanych tutaj nazw tworzą onimy wskazujące na relację pomiędzy obiektem a człowiekiem typu:

- a) dzierzawczego: *Jasiorów Żleb*, por. n. os. *Jasiora* (Bubak 1970: 147);
- b) okolicznościowego: *Żleb Kirkora*, por. n. os. *Kirkor* „Michał Kirkor, który w 1902 r. wyznakował szlak prowadzący tym żlebem” (Kunicki, Szczerba 1996: 255).

Nazwy obiektów o niejednoznacznym statusie (pod względem geomorfologicznym)

Zdarzało się, że żlebami nazywający określali te desygnaty, które Klimaszewski (1988) opisał jako doliny. Zaznaczył on jednak, że u ich wylotu można zaobserwować stożki napływowe, których obecność być może legła u podstaw motywacji członów konstytutywnych tych oronimów: *Banisty Żleb* (KS) (*dolinka Banistego*, MK)²⁶; *Bobrowiecki Żleb* (KS) (*Dolina Żlebu Bobrowieckiego*, MK)²⁷; *Żleb pod Banie* (KS) (*Dolinka*

²² „Dno wciosu, zawalone rumowiskiem, przechodzi w stożek usypiskowo-napływowy [...]” (Klimaszewski 1988: 197).

²³ „U wylotu w miejscu połączenia się obu żlebów rozpościera się stożek usypiskowy o nabrzmiałej powierzchni, przechodzący w stożek napływowy usiany wielkimi blokami” (Klimaszewski 1988: 197).

²⁴ Suchy Wierch Tomanowy.

²⁵ „[...] a w powstałą rynnę została wsypana część stożka ze Żlebu pod Stołami” (Klimaszewski 1988: 199).

²⁶ „Oba człony tego zbocza [...] są rozcięte dolinkami: [...] Banistego [...]” (Klimaszewski 1988: 166).

²⁷ „U wylotu duży stożek napływowy [...]” (Klimaszewski 1988: 161).

Żlebu pod Banią, MK); *Dolinczański Żleb* (KS) (*Dolina Żlebu Dolinczańskiego*, MK)²⁸; *Jaferowy Żleb*²⁹ (KS, MK) (*Dolinka Żlebu Jaferowego*, MK), *Krowi Żleb* (KS) (*Dolinka Krowiego Żlebu*, MK)³⁰; *Macicki Żleb* (KS) (*Macicki Żleb*, MK); *Mały Żleb* (MK) (*Mały Żlebek*, KS)³¹; *Mokry Żleb* (KS) (*dolinka Mokrego*, MK); *Żleb pod Czerwieńcą* (KS) (*Żleb pod Czerwieńcem*, MK); *Żleb Podspadów* (MK)³²; *Pośredni Żleb* (KS)³³ (*dolinka Pośredniego*, MK); *Staników Żleb* (KS) (*Stanikowy Żleb*, MK)³⁴; *Suchy Żleb* (KS, MK)³⁵; *Szeroki Żleb*³⁶ (KS) (*Dolina Szerokiego Żlebu*, MK); *Świński Żleb* (KS) (*Dolinka Świniarskiego Żlebu*, MK)³⁷; *Ornaczański Żleb* (KS) (*Dolinka Żlebu Ornaczańskiego*, *Dolinka Ornaczańska*, MK), *Wściekły Żleb* (KS) (*Dolinka Wściekłego Żlebu*, MK)³⁸; *Wydarty Żleb* (KS) (*dolinka Wydartego*, MK), *Żleb pod Wyranki* (KS, MK) (*Dolinka Zbójnicka*, MK)³⁹; *Dolina/Dolinka Żlebu Wodniściak*⁴⁰ (MK) (*Wodniściak*, KS), *Żleb Zabijak* (MK) (*Zabijak*, KS)⁴¹.

Człony konstytutywne powyższych nazw w założeniu miały wskazywać na właściwości desygnatów istniejące obiektywnie. Należy jednak pamiętać, że w nazwach tych został zawarty punkt widzenia użytkownika języka, który prawdopodobnie dysponował ograniczoną wiedzą geomorfologiczną interesującego go regionu. Z tego względu apelatyw żleb, który stał się podstawą członów określanych powyższych nazw, nie opisuje w pełni obiektu, któremu został przypisany. Klimaszewski (1988), geomorfolog, opisując przywołane wyżej obiekty, stosuje określenia, w których nazwę danej formacji traktuje jako człon określający (czasem z pominięciem członu Żleb), w miejscu członu określanego sytuując apelatyw *dolina* lub jego zdrobniałą formę

²⁸ „U wylotu rozpościera się duży, późnoglacialny stożek napływowi [...]” (Klimaszewski 1988: 161).

²⁹ „U wylotu [...] rozpościera się długi stożek napływowi [...]” (Klimaszewski 1988: 205).

³⁰ „O długości 800 m i spadku 300‰, została wycięta głównie w piaskowcach dolnotriasowych o dużej odporności, tylko wylot w mało odpornych łupkach. Stąd różnica w ukształtowaniu. [...] U wylotu stożek napływowi nałożony jest na morenę denną lub rozmytą czołową” (Klimaszewski 1988: 162). „Wcina się w pn. stoki Trzydniowiańskiego Wierchu” (Kunicki, Szczerba 1996: 54).

³¹ „W górnym odcinku dno doliny jest wyścielone rumowiskiem. [...] U wylotu rozpościera się stożek napływowi [...]” (Klimaszewski 1988: 105–106).

³² „Od południa ograniczają go urwiste ściany Komińskiego Wierchu, od zachodu skaliste stoki Kufy i Świerkul, od wschodu grzęda oddzielająca od Żlebu Zabijak. [...] U wylotu młodego wciosu rozpościera się zdziczały stożek napływowi” (Klimaszewski 1988: 124–125).

³³ „Oba człony tego zbocza [...] są rozcięte dolinkami: [...] Pośredniego [...]” (Klimaszewski 1988: 166).

³⁴ „Poniżej wylotu doliny rozpościera się duży stożek [...] z pokrywą żwirów wapiennych” (Klimaszewski 1988: 104–105).

³⁵ „Poniżej wylotu rozpościera się wypukły stożek napływowi [...]” (Klimaszewski 1988: 108).

³⁶ „[...] wycięta we wschodnich stokach Krokwi” (Klimaszewski 1988: 305).

³⁷ „Te trzy konsekwentne ciągi dolinne [...]” (Klimaszewski 1988: 146).

³⁸ „[...] u wylotu stożek napływowi [...]” (Klimaszewski 1988: 229).

³⁹ „Wylot doliny jest zawieszony ok. 15 m. w stosunku do dna Doliny Kościeliskiej w Bramie Kraszewskiego” (Klimaszewski 1988: 228).

⁴⁰ „U wylotu rozpościera się stożek napływowi [...]” (Klimaszewski 1988: 248).

⁴¹ „Dolina Lejowa zaczyna się dwoma resekwentnymi dolinkami: Żlebem Podspadów [...] i Żlebem Zabijak” (Klimaszewski 1988: 122); „Prawe, pomiędzy wylotami żlebów Podspadów i Zabijak jest łagodniejsze [...]” (Klimaszewski 1988: 124).

(*dolinka*). W niektórych przypadkach zapisuje je małą literą, por. *dolinka Banistego* (*Banisty Żleb* KS), *dolinka Mokrego* (*Mokry Żleb*, KS), *dolinka Pośredniego* (*Pośredni Żleb*, KS), *dolinka Wydartego* (*Wydarty Żleb*, KS) lub z zachowaniem członu Żleb, por. *Dolina Żlebu Bobrowieckiego*, *Dolinka Żlebu pod Banią*.

Jeśli natomiast chodzi o człony określające powyższych onimów, to ich motywacja uwzględnia cechy desygnatów wskazujące na:

a) lokalizację opisywanego obiektu względem innego obiektu. Do utworzenia takich nazw wykorzystano:

- wybrane człony nazw obiektów, względem których lokalizowane są desygnaty: *Żleb Podspadów* (por. n. msc. *Podspady*), *Wydarty Żleb* (por. n. zb. *Wydarte*); *Żleb pod Czerwieńiec* (przez Klimaszewskiego określony zarówno jako *żleb* jak i *dolina*, por. *Dolina pod Czerwieńiec*), por. n. zb. *Czerwieńica*;

Do grupy tej należą również nazwy, których człony określające wprawdzie wskazują na inny desygnat, a więc przyjmuje on status lokalizatora, jednak jest to sytuacja pod pewnym względem specyficzna. Nazwy te wypisane zostały z pracy Klimaszewskiego (1988), a autor stosując dwa określenia dotyczące danej formy terenu, chciał być może, nie rezygnując z nazwy tradycyjnej, utrwalonej na mapach i przewodnikach, dać sygnał, że z przyrodniczego punktu widzenia stosowana wobec nich nazwa nie pokrywa się z rzeczywistością, o czym wspomniano wcześniej. Praktyka zastosowana przez autora *Rzeźby Tatr Polskich* (1988) może również wskazywać na zmienność form geomorfologicznych, istnienie wielu form pośrednich lub mieszanych, a zatem także na niemożność ich jednoznacznego sklasyfikowania, por. *Dolina Żlebu Bobrowieckiego* (por. ap. *dolina* i n. *Bobrowiecki Żleb*), *Dolina Żlebu Dolinczańskiego* (por. ap. *dolina* i n. *Żleb Dolinczański*), *dolinka Banistego* (por. ap. *dolinka* i n. *Banisty Żleb*), *Dolinka Żlebu pod Banią* (por. ap. *dolinka* i n. *Żleb pod Banią*), *Dolinka Krowiego Żlebu* (por. ap. *dolinka* i n. *Krowi Żleb*), *dolinka Mokrego* (por. ap. *dolinka* i n. *Mokry Żleb*), *dolinka Świniarskiego Żlebu* (por. n. ż. *Świniarski (Świński) Żleb*), *Dolinka Żlebu Ornaczańskiego* (por. ap. *dolinka* i n. *Żleb Ornaczański*), *dolinka Pośredniego* (por. ap. *dolinka* i n. *Pośredni Żleb*), *Dolinka Wydartego* (por. ap. *dolinka* i n. *Wydarty Żleb*), *Dolina / Dolinka Żlebu Wodniściak*.

- przymiotniki utworzone od nazw obiektów, względem których lokalizowane są desygnaty: *Bobrowiecki Żleb*, por. n. sz. *Bobrowiec*; *Dolinczański Żleb*, por. n. *Dolinka* (?);

- przyimki *nad* i *pod*, por. *Żleb pod Banią*, por. n. kop. *Bania* od ap. gw. *bania* „kopalnia” (SGZ: 9), *Żleb pod Wysranki*, por. n. zb. *Wysranka*;

b) rozmiar: *Mały Żleb* (por. adi. *mały*);

c) typ i jakość podłoża: *Mokry Żleb* (por. adi. *mokry*), *Suchy Żleb* (por. adi. *suchy*);

d) flora obecna w pobliżu desygnatu: *Jaferowy Żleb*, por. ap. gw. *jafer* „jagoda” (SGZ: 130);

e) wymiar: *Szeroki Żleb* (por. adi. *szeroki*).

Osobną grupę tworzą nazwy, w których uwzględniona została relacja pomiędzy obiektem a człowiekiem typu:

- a) dzierzawczego: *Macicki Żleb*, por. n. os. *Maciczek* (Bubak 1970: 218), *Staników Żleb*, por. n. os. *Stanik* (Bubak 1971: 73);
- b) gospodarczego: *Krowi Żleb* (por. ap. *krowa*); *Świński (Świniarski) Żleb* (por. ap. *świnia*);
- c) okolicznościowego: *Dolinka Zbójnicka* (por. ap. *zbójnik*), *Żleb Zabijak* (por. ap. gw. *zabijok* „morderca”, SGZ: 446). Druga z wymienionych nazw mogłaby zostać również sklasyfikowana jako nazwa metaforyczna.

Dwa obiekty otrzymały nazwy, których człony określane również zostały ufundowane na apelatywach niepokrywających się z określeniami właściwymi z geograficznego punktu widzenia, ale tworzą inną parę niż opisana wyżej (dolina – żleb), por. *Dudowa Kotlina* (KS) *Dolinka Dudowych Stawków*, MK) oraz *Siwa Kotlinka* (KS) (*Dolinka Siwych Stawków*, MK). W przypadku pierwszej pary toponimów uwagę zwraca również informacja o rozmiarze desygnatu, wyrażona za pomocą deminutywu *dolinka* i apelatywu *kotlina*. Jest to przykład, w którym wyraźnie ujawnia się subiektywizm nadających nazwy w postrzeganiu rozmiaru tego samego obiektu. Człony określające tych onimów wskazują pośrednio (*Dudowa*, *Siwa*) lub bezpośrednio (*Dudowych Stawków*, *Siwych Stawków*) na lokalizację względem innych obiektów. Wymienione tu nazwy dwuczłonowe są zatem eliptyczne.

Wśród omawianych tutaj przykładów znajdują się też toponimy odnoszące się do obiektów, których klasyfikacja następuje trudności – *Dolinka spod Białej Przełęczy* (MK) (*Żleb pod Patyki*, KS): „Dwie dolinki wycięte w stokach Krokwi [...] mają cechy rynien-żlebów [...]” (Klimaszewski 1988: 139). Człony określające obydwu nazw tego obiektu wskazują na jego lokalizację w przestrzeni, por. n. p. *Biała Przełęcz* i n. zb. *Patyki*; *Dwojakowy Żleb* (KS): „[...] zbocza żłobu są gładkie, ponacinane dolinkami [...] Dwojaków [...]” (Klimaszewski 1988: 166). Człon wyróżniający nazwy wskazuje na kształt desygnatu; *Koński Żleb* (KS, MK): „Dolina jest wycięta w dolomitach [...]. U wylotu żlebu znajduje się rozcięty stożek napływowy” (Klimaszewski 1988: 133). Człon określający nazwy wskazuje na związek desygnatu z działalnością gospodarczą człowieka, por. adi. *koński* od ap. *koń* lub na dzierzawczy charakter relacji zachodzącej pomiędzy obiektem a człowiekiem, por. n. os. *Koń* (Bubak 1970: 176); *Suchy Żleb* (KS) (*Suchy Żleb Kalacki*, MK): „Zaczyna się on niekłą przechodzącą we wciós, a następnie w dolinę o dnie szerokim, wyścielonym potężnym stożkiem napływowym [...]” (Klimaszewski 1988: 304). Człony określające toponimu wskazują na jakość podłoża, por. adi. *Suchy*, oraz lokalizację, por. adi. *kalacki* od n. pol. *Kalatówki* lub n. h. *Hala Kalatówki*; *Żleb na Przełęcz* (KS, MK): „Oba człony tego zbocza [...] są rozcięte dolinkami: Żlebu na Przełęcz [...]” (Klimaszewski 1988: 166). Człon wyróżniający wskazuje na usytuowanie tego obiektu względem innego obiektu, por. *na Przełęcz* „Ornaczańska Przełęcz”; *Żleb pod Pyszną* (KS, MK): „Nisza

Żlebu pod Pyszną jest słabo wykształcona, ale jej spłaszczenie denne [...] nasuwa przypuszczenie o przynależności tej formy do [...] systemu dolinek zawieszonych [...]” (Klimaszewski 1988: 164). Człon określający tej nazwy wskazuje na lokalizację obiektu względem innego obiektu, por. n. sz. *Pyszna*.

Zakończenie

Interpretacja powyższych nazw uwzględniająca ich motywację semantyczną pokazuje, że na ich przykładzie można zaobserwować różnice w sposobie patrzenia na świat charakterystyczne dla naukowca i dla użytkownika języka niedysponującego szczegółową wiedzą geomorfologiczną. Obiekty przestrzeni górskiej zaczęto nazywać zresztą na długo przed rozwojem nauki zajmującej się rzeźbą terenu. Gdy patrzymy przez taki pryzmat, zwraca uwagę fakt, że tak wiele nazw odzwierciedla jednak reprezentowane formy terenu w sposób zgodny z ich naukową poprawnością. Powodem pojawiających się odstępstw może być natomiast ogólne, wizualne podobieństwo jednych form do drugich, a także w niektórych przypadkach niemożność rozróżnienia między *doliną* a *żlebem*. Niekonsekwentnie wypowiada się na ten temat również Klimaszewski (1988), który daje temu wyraz w opisach poszczególnych obiektów oraz w przyporządkowywaniu im określeń zawierających naukowy punkt widzenia. Świadectwem tego są charakterystyczne hybrydy nazewnicze, por. *Dolinka Krowiego Żlebu*, *Dolinka Żlebu pod Banią* itp.

Przyporządkowanie danych obiektów do kategorii dolin lub żlebów odbywało się zapewne za pomocą percepcji wzrokowej. Drogę, jaką być może pokonał nazywający, dokonując aktu nominacji, można prześledzić na przykładzie nazwy Staników Żleb, odnoszącej się do obiektu, który w rzeczywistości jest doliną. Jego wygląd jednak (zwłaszcza w dolnych partiach) przypomina żleb (wąski, skalisty, o dużym stopniu nachylenia, z widocznym stożkiem usypiskowym). Nie jest łatwo, kierując się wyłącznie wzrokiem, dostrzec w tej formacji cechy doliny. Można by więc zaryzykować twierdzenie, że z punktu widzenia laika, którym w tym wypadku jest każdy, kto nie posiada fachowej wiedzy z zakresu geomorfologii, mamy tutaj do czynienia z doliną nieprototypową (przynależność Żlebu Kirkora do grupy żlebów nie pozostawia żadnych wątpliwości, podobnie jak przynależność Doliny Chochołowskiej do grupy dolin wydaje się oczywista). Takich przykładów jest więcej, czego świadectwem są opisane tutaj nazwy. Człony określające zgromadzonych tu oronimów pokazują natomiast, że dla nazywających ważna była orientacja przestrzenna, o czym świadczą człony wyróżniające 89 nazw, co stanowi 61% analizowanych przykładów. Cel ten osiągnięto przede wszystkim za pomocą przymiotników tworzonych od nazw obiektów, względem których sytuowano opisywane tu toponimy, por. *Giewoncki Żleb*, *Bobrowiecki Żleb*, oraz za pomocą przyimków, które w jeszcze bardziej bezpośredni

i dosłowny sposób wskazywały na tę cechę, por. *Żleb spod Szczerbiny*, *Żleb spod Stołów*. Człony wyróżniające pozostałych oronimów wskazują natomiast na: typ i jakość podłoża (co nierzadko jest związane z obecnością cieku lub jego brakiem), relację pomiędzy obiektem a człowiekiem, rozmiar, wymiar, kształt desygnatów, faunę i florę obecne w ich pobliżu, a także jeden na barwę. Okazuje się więc, że to, co poza topografią badanych obiektów było istotne dla twórców nazw, to przede wszystkim usytuowanie obiektów w przestrzeni. Pozostałe cechy obiektów nie odgrywały tak wielkiej roli.

Powyższe spostrzeżenia są na tyle istotne, że jeśli spojrzymy na nazwy własne jako na jednostki, które nie tylko oznaczają, ale również znaczą (uwzględniając ich motywację semantyczną), będziemy mogli podjąć próbę rekonstrukcji sposobu widzenia świata, jaki był właściwy nadającym nazwy, czyli tym, którzy za pomocą języka wykreowali rzeczywistość, w której funkcjonują ich następcy. Dzięki nazwom zgromadzonym na potrzeby niniejszego artykułu można również w pewnym stopniu zorientować się w zakresie wiedzy przyrodniczej nazywających. Świadectwem tego są dokonywane przez nich wybory apelatywów, które stały się podstawami członów konstytutywnych omówionych oronimów.

Literatura

- Bańko M. (red.), 2018, *Inny słownik języka polskiego*, t. I i II, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bartmiński J., 2006, *Językowe podstawy obrazu świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Bubak J., 1970, *Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego*, cz. I, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Bubak J., 1971, *Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego*, cz. II, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Czesak A., Szalkiewicz Ł., Żurowski S., <https://dobryslownik.pl/> (dostęp: 16.07.2021 r.).
- Doroszewski W. (red.), *Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. <http://doroszewski.pwn.pl/> (dostęp: 10.09.2021 r.).
- Gałkowski A., Bijak U., 2018, *Polish Equivalents of ICOS Key Onomastic Terms* https://icosweb.net/wp/wp-content/uploads/2021/05/Polish_ICOS-Terms-pl.pdf (dostęp: 14.07.2021).
- Jaroszewski W., Marks L., Radomski A., 1985, *Słownik geologii dynamicznej*, Wydawnictwo Geologiczne, Warszawa.
- Jurczyńska-Kłosok A., 2020, *Nazewnictwo Tatr Wysokich. Konceptualizacja przestrzeni górskiej*, Oficyna Wydawnicza „Wierchy”, Kraków.
- Karłowicz J., 1900, *Słownik gwar polskich*, t. I, Nakładem Akademii Umiejętności, Kraków.
- Karłowicz J., 1911, *Słownik gwar polskich*, t. VI, Nakładem Akademii Umiejętności, Kraków.

- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. (red.), 1902, *Słownik języka polskiego*, t. II, Nakładem prenumeratorów i kasy im. Mianowskiego, Warszawa.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. (red.), 1927, *Słownik języka polskiego*, t. VIII, Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego Instytutu Popierania Nauki, Warszawa.
- Kąs J., 2015, *Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej*, t. II, Bukowińskie Centrum Kultury „Dom Ludowy”, Bukowina Tatrzańska–Nowy Sącz.
- Kąs J., 2019, *Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej*, t. XII, Małopolskie Centrum Kultury „Sokół”, Nowy Sącz.
- Klimaszewski M., 1988, *Rzeźba Tatr Polskich*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Kornaszewski M., 1986, *W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, *Onomastica* XXX, 5–15.
- Kunicki M., Szczerba T., 1996, *Polskie Tatry Zachodnie. Monografia. Przewodnik*, Wydawnictwo Ryszard M. Remiszewski – RMR, Gliwice.
- Kurek H., 2002, *Językowy obraz Podkarpacia (na przykładzie mikrotoponimii Dukielszczyzny)*, [w:] M. Skarżyński, M. Szpiczakowska (red.), *Rozmaitości językowe ofiarowane prof. dr. hab. Januszowi Strutyńskiemu z okazji jego jubileuszu*, Księgarnia Akademicka, Kraków, 139–164.
- Linde S.B., 1807, *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa.
- Mrózek R., 1998, *Nazwy górskie*, [w:] E. Rzetelska-Feleszko (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Wydawnictwo IJP PAN, Warszawa–Kraków, 259–268.
- Okoniowa J., 2009, *Juliusz Zborowski. Słownik gwary Zakopanego i okolic*, Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego, Instytut Języka Polskiego PAN, Zakopane–Kraków.
- Pietkiewicz S., Żmuda S., 1973, *Słownik pojęć geograficznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Radwańska-Paryska Z., Paryski W.H., 2004, *Wielka encyklopedia tatrzańska*, Wydawnictwo Górskie, Poronin.
- Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/> (dostęp: 19.02.2021)
- Żmigrodzki P. (red.), *Wielki słownik języka polskiego*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków, <https://www.wsjp.pl/> (dostęp: 19.02.2021)

Agnieszka Jurczyńska-Kłosok
Uniwersytet Jagielloński
Wydział Polonistyki
ul. Gołębia 16, 31-007 Kraków
agnieszka.jurczynska-klosok@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0003-3663-5465